

Landskapsord och synvinklar

– om uppfattningen av landskapsarkitektur i media

Lova Mattsson Kjellqvist

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

*Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur
EX0529 Projekt i landskapsarkitektur, 15 hp på
landskapsarkitektprogrammet, Uppsala 2012*

© Lova Mattsson Kjellqvist

Titel: Landskapsord och synvinklar - om uppfattningen av landskapsarkitektur i media

Engelsk titel: Words of Landscape and Viewpoints - the Conception of Landscape Architecture in Media

Nyckelord: arkitekturkritik, trivalent design, genius loci, mediabevakning, landskapsarkitektur

Handledare: Katri Lisitzin, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandré, SLU, institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Den här kandidatuppsatsen handlar om hur landskapsarkitektur uppfattas i svensk media. Utgångspunkten är frågeställningen *Hur förhåller sig samtida debatt om landskapsarkitektur till begreppen ekologi, sociologi, estetik samt genius loci?* Med ett urval från både fackpress och dagspress sovrades de aktuella artiklarna ut. De handlar om det prisade området Hammarby Sjöstad i sydvästra Stockholm och skrevs år 2000–2010. Samtliga artiklar beskriver genomförda gestaltningar. Undersökningen visar hur författarna formulerar sig kring landskapsarkitektur utifrån sociologiska, ekologiska och estetiska aspekter samt utifrån begreppet genius loci. Aspekterna definierades utifrån tidigare forskning och ett protokoll upprättades för var och en av dem. Citat som beskrev de olika aspekterna togs ut från artiklarna och sorterades in i protokollet. Resultatet visar vilka aspekter som beskrevs mest respektive minst i media. Studien visar att det inte finns särskilt mycket värdering i artiklarna och att det är svårt att göra värderingar av landskapsarkitektur. Genius loci är det begrepp som ger artiklarna mest djup och bäst förmedlar en förståelse för platsen till läsaren.

Abstract

This essay reflects on the conception of landscape architecture in Swedish media. The study aims to answer the question *How does contemporary debate about landscape architecture relate to the terms ecology, sociology, aesthetics and genius loci?* Focusing on articles from both Swedish magazines specialized in architecture and the everyday news, a number of articles were selected. The articles concern the prized area of Hammarby Sjöstad southwest of Stockholm city center and were written in 2000-2010. They are all about a project in the area. I investigated how the authors treated the landscape architectural visualizations in terms of sociological, ecological and aesthetical aspects as well as the term *genius loci*. Earlier scientific research defined the aspects further and a protocol was developed. Quotes describing the different aspects were taken from the articles and interpreted for the protocol. Hence the results showed which aspects were more frequently mentioned in media. The conclusion tells that there is not very much valuing in the articles read and the term *genius loci* is the aspect that gives the articles most depth.

Inledning

Att kritisera ett byggnadsverk eller ett konstverk är att definiera det. I kritiserandet berättar man med ord att det är ett konstverk och varför det är det. Man kan tycka att det är vackert eller att det är anskrämligt eller att det är för stort. De små orden i språket ger andra människor, som inte har sett det, en bild och en uppfattning. När konstverket eller byggnadsverket omnämns i en tidning får det den respons som behövs för dess erkännande som ett genomfört verk. Ju fler som diskuterar det desto klarare blir bilden.

Den konstform som detta arbete ska handla om är landskapsarkitektur. Det är ett ämne som inte återfinns särskilt ofta på kultursidorna. Ändå är det något som påverkar vår väg till jobbet, våra lediga söndagspromenader och vår kontakt med grannarna på andra sidan gården. Det handlar om platsers identitet – och hur deras identitet utvecklas och formges för framtiden. Många vet inte vad en landskapsarkitekt gör och det är också svårt att ge svar när någon frågar. Ett landskap är oändligt och slutar inte förrän vid horisonten. Ett landskap som förändras är inte heller lika märkbart som ett hus som förändras. Många landskapsarkitekter verkar också ha uppfattningen att god landskapsarkitektur är den som smälter in i omgivningen så bra att ingen märker att den har hänt om man inte har vistats på platsen mycket innan. Man förhåller sig till *genius loci* – platsens själ.

När allting är så odefinierat och svårt att förklara blir ämnet svårare att kritisera. Det är ett smalt ämne, men på samma gång omfattande. Det finns inget facit och varje landskap är unikt. I mitt arbete har jag trots detta gjort ett försök till att definiera vad som kritiserats och hur det kritiserats.

Syfte och frågeställning

Med detta arbete vill jag studera hur skribenter beskriver gestaltad landskapsarkitektur och hur de använder viktiga begrepp inom ämnet. Studien ska svara på frågeställningen *Hur förhåller sig samtida debatt om landskapsarkitektur till begreppen ekologi, sociologi, estetik samt genius loci?*

Avgränsningar

För att begränsa arbetets storlek valde jag att fokusera på ett enda område – Hammarby Sjöstad. Det blev ett stadsbyggnadsområde eftersom det då var lättare att hitta artiklar utifrån olika aspekter och med olika detaljeringsgrad. Artiklar från elvaårsperioden 2000 till 2010 sovrades fram. De är alla på svenska och tagna ur svenska tidningar. Det har funnits ett visst tolkningsutrymme men det som har tagits ut måste ändå på ett eller annat sätt tydligt anknyta till landskapsarkitektur och den utförda gestaltningen, snarare än professionen eller stadsbyggnad i allmänhet.

Tidigare forskning

I forskarvärlden kallas ämnet som recenserar arkitektur för arkitekturkritik. Detta arbete består i att analysera texter som handlar om landskapsarkitektur –

landskapsarkitekturkritik. För att kunna göra tolkningar av texterna behövde jag definiera vad landskapsarkitektur är och vad som har skrivits om arkitekturkritik tidigare. *Nationalencyklopedins* (2011) definition av landskapsarkitektur inleds ”/.../ disciplin och verksamhet med syfte att förändra och anpassa landskapet för människans behov. Landskapsarkitektur omfattar stads-, kultur- och naturmiljöer på alla nivåer”.

Angående landskapsarkitekturkritik skrev Julia Åberg ett examensarbete 2010 som en jämförande studie av två projekt och hur dessa har debatterats i fackpress respektive dagspress. Form och funktion är något som ofta betonas under gestaltungsprocessen men kanske inte får samma utrymme i recensionerna. Åberg (2010, s. 17) konstaterar att växtmaterial är en viktig del i landskapsarkitektur men att det sällan kommenteras i pressen.

Sedan 1987 har hållbar utveckling börjat diskuteras i större utsträckning. Att ta hänsyn till ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet är något som idag förväntas vara en självklarhet. Även detta är ett ämne som inte har behandlats i de texter som Åberg (2010) har studerat.

En förlaga till Åbergs arbete är Anna Ingemark-Milos (2010) studie av Stockholms stadsbibliotek och Moderna museet i Stockholm. Jämförelsen handlade här endast om husarkitektur. Celina Fällboms (2006) examensarbete *Om kritik: En lägesrapport från den svenska arkitekturkritiken* behandlar också kritik men har utöver det som har skrivits valt att fokusera på de som kritiserar. Genom intervjuer får vi se andra sidor av kritiken. Fällbom konstaterar att det kanske saknas en tolkande kritik som faktiskt kan utveckla debatten och ge en nyanserad bild och ökad kunskap om landskapsarkitektur.

I arbetet *Staden i ord och handling* (Johansson & Råsmark 2006) ligger fokus på begreppet stadsmässighet och författarna har läst igenom relevanta artiklar skrivna mellan 2001 och 2006 och även gjort studier i Stockholm och Kalmar. På detta sätt har författarna vidare kunnat definiera begreppet stad med hjälp av olika teorier och en diskussion om debatten. Denna metod har i mångt och mycket varit en förebild i mitt arbete men på grund av storleken har jag fokuserat på ett projekt med tydliga riktlinjer för vad jag letar efter.

I boken *Ecology, Community and Delight* har författaren Ian H. Thompson (2000) definierat begreppet trivalent design. Det liknar hållbarhetsperspektivet men använder den estetiska aspekten istället för det ekonomiska. Boken diskuterar hur landskapsarkitekturen har förhållit sig till rådande formideal, främst modernismen och postmodernismen, utifrån dessa aspekter. Trivalent design är inget väletablerat uttryck. I det här arbetet har jag använt mig av begreppet för att få fram en tydlig mall. För att få djupare förståelse för aspekterna använde jag mig av kompletterande forskning som definierade begreppen.

Metod

Den huvudsakliga metoden i mitt arbete var att göra en tolkande textanalys. Utifrån min tolkade definition av trivalent design framställdes ett protokoll. Jag översatte och omformulerade Thompsons (2000) ecology, community och delight till ekologiska-, sociala- och estetiska aspekter. Vidare definierade jag

begreppen estetik, sociologi och ekologi samt hur dessa aspekter kan ges uttryck i en text. Genius loci definierades utifrån dessa aspekter och analyserades.

Elva artiklar ur dagstidningarna *Dagens Nyheter* och *Svenska Dagbladet* samt branschtidningarna *Arkitekten* och *Arkitektur* sovrades fram. Studien fokuserade på artiklar som handlar om Hammarby Sjöstad då området har fått stor uppmärksamhet och anses vara ett föregångsexempel för hållbar stadsutveckling. Utgångspunkten för artiklarna var att de skulle behandla Hammarby Sjöstad, kritisera en gestaltning och innehålla någon av de aspekter som jag hade tagit ut. Jag tog ut citat och förde in i protokollet och fick fram ett resultat som visade hur de olika aspekterna hanterades.

Bild 1: Översikt över Hammarby Sjöstad (Stockholms stad 2009).

Hammarby Sjöstad

På Stockholms stads hemsida finns en beskrivning av Hammarby Sjöstad. Den berättar att området ligger mellan Slussen och Nacka i Stockholm och att det planeras 180 hektar med 11000 bostäder till år 2030. Första etappen blev klar till mässan Bo02 som lockade många besökare. Området har fått stor uppmärksamhet internationellt för sin miljöprofil och kollektivtrafiken är tydligt knuten till området med tvärbana, cykelvägar och en färja. Det som har gjort Hammarby Sjöstad extra omskrivet är också de två priser som det har fått: platsen Sjöstadsparterren bestående av flera kvarter och en park på Sickla kaj fick Kasper Salinpriset år 2005. År 2006 fick Vassparken tillsammans med konstverket Observatorium Sienapriset (Stockholms stad 2011).

Estetiska aspekter

De estetiska aspekterna hämtade jag främst ur Thompsons (2000, ss.13-36) bok. Han beskriver teorier från olika historiska epoker som tar upp biologiska,

antropologiska och matematiska förklaringar för det som är vackert. Författaren konstaterar också att landskapsarkitekter oftast inte ser sig själva som konstnärer utan snarare som förbättrare av olika platser till deras speciella syfte. Fokus ligger allt som oftast på sociala och ekologiska aspekter.

Estetiska aspekter är en viktig grund. Det som är en röd tråd i Thompsons kapitel om den estetiska landskapsarkitekturhistorien är att arbeta med former. Landskapsarkitektur täcker ofta större områden och formspråket har skapat en enhetlighet av dessa. Intressant är hur formspråket har förändrats genom historien. I Thompsons bok visas hur samma areal kan användas för olika formspråk och olika stilar (Thompson 2000, s. 24). De olika formspråken ger olika lösningar på samma yta. I mitt protokoll valde jag att kalla formspråket för strukturer. Den kunskap som landskapsarkitekter har handlar också om materialförståelse, av både växt- och ”döda” material, och färgsättning. Sittplatser och konstverk formar strukturerna men står också för sig själva. Dessa föremål har jag valt att lägga in i protokollet som ”detaljer”. På detta sätt kunde jag titta på hur helheten och det mer precisa behandlades i texterna och fick således med stora delar av den visuella upplevelsen.

Sociologiska aspekter

De sociologiska aspekterna är i mitt arbete främst hämtade från författaren och arkitekten Jan Gehl. Den här aspekten är viktig inom landskapsarkitekturen eftersom den handlar om hur folk agerar och samspekar på platser. Detta är ofta svårt att förutse och planera in. I boken *Livet mellem husene* (1980, ss. 7-12) beskriver Gehl gatorna som mötesplatser och ett utrymme för olika aktiviteter. Aktiviteter beskrivs också som det som lockar till sig folk och ger nya aktiviteter. Förenklat delas de möjliga utomhusaktiviteterna upp i tre olika slag: nödvändiga, valfria och sociala. Nödvändiga är exempelvis att gå till jobbet eller att gå och handla. Valfria är att sitta och sola och stanna en extra stund eller att ta en promenad. De valfria är väderberoende då det helt enkelt inte är särskilt trevligt att stå ute i en snöstorm. Sociala aktiviteter handlar om att leka, sitta och prata samt att passivt se och höra andra människor. Jag valde att använda dessa tre olika typer av aktiviteter i mitt protokoll för att se hur besökarnas upplevelse och användning av platserna beskrivs.

Ekologiska aspekter

Under 1980-talet etablerades uttrycket ’hållbar utveckling’ som fokuserade på planering även ur ekologisk, social och ekonomisk synvinkel. Ekologin handlar om bevarande av biotoper och hur man hanterar de ekologiska system som är så beroende av varandra. Med samhällets utveckling måste ekologin hela tiden ställas i kontrast mot de ekonomiska och ekologiska aspekterna. Detta skapar konflikter mellan olika intressen då det kan vara kostsamt att hantera de olika aspekterna.

Otaliga miljökonferenser senare och med Sveriges acceptering av Kyoto-protokollet år 1997 har den ekologiska frågan fått en ansenlig ställning i dagens debatt. I den vidare begreppsdefinitionen har ekologi blivit ett uttryck för ett större miljövänligt tänkande. I den översiktliga planeringen har Sverige satt upp sexton miljömål för alla kommuner att uppnå. Dessa har tolkat begreppet hållbar

utveckling. Ett par av dessa kan antas vara betydelsefulla för landskapsarkitekturen i ett stadslandskap som Hammarby Sjöstad. Miljömålen 1, 8 och 16 (2011) *Begränsad miljöpåverkan*, *Levande sjöar och vattendrag* och *Ett rikt växt- och djurliv* går att applicera på det här området. *Begränsad klimatpåverkan* kan exempelvis uppnås med minskade koldioxidutsläpp via ökad kollektivtrafik. *Levande sjöar och vattendrag* är aktuellt för just denna plats eftersom det ligger intill Mälaren och dessutom har ett väl gestaltat reningsverk planerats in i området. *Ett rikt växt och djurliv* är just grunden i detta och något som tas vara på via anläggning av ekodukter, bevarande av värdefulla habitat och eventuella lämpliga förflyttningssvägar. Det är också dessa miljömål som jag tog vidare till protokollet.

Genius loci

Uttrycket genius loci definierades i boken *Genius Loci: Towards a Phenomenology in Architecture* av den norska arkitekten Christian Norberg-Schulz år 1980. Begreppet anammades lite senare också av landskapsarkitekter. Norberg-Schulz (1980, ss. 17-18) beskriver att begreppet härstammar från romersk mytologi där varje plats, gud och människa hade en vakande ande som bestämmer dess personlighet. Författaren definierar begreppet och vad det har för betydelse inom arkitektur. Han pekar på hur platsen är ett ställe där människan befinner sig, men också hur platsen står i relation till resten av världen och miljön som människan är en del av. Arkitektur blir i det stora hela ett sätt att lyssna till och förstå platsen. Författarens förhållningssätt till arkitektur är filosofiskt och poetiskt och mycket fokus ligger på känslan.

I det här arbetet utvecklade jag genius loci utifrån de tre huvudaspekterna. Ur en estetisk aspekt blev genius loci den visuella historien och identiteten. Den sociologiska aspekten behandlade platsidentiteten. Den ekologiska aspekten behandlade naturen som fanns på platsen och hur den fortsatte att kommunicera i gestaltningen.

Analysmaterial

Jag valde artiklar ur fyra tidningar för detta arbete. Dessa var *Arkitektur* och *Arkitekten* från fackpress och *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* från dagspress. Fackpressen är tidningar som är mest lästa av branschfolk och de största svenska arkitekturtidskrifterna. *Arkitekten* ges ut av fackförbundet Sveriges Arkitekter och *Arkitektur* på ett fristående förlag. Gällande dagspressen är *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* två av Sveriges mest lästa morgontidningar med ett tydligt Stockholmsperspektiv. Eftersom Hammarby Sjöstad ligger i Stockholm fanns de flesta artiklarna i de här dagstidningarna.

Resultat

De olika tidningarna har haft olika utgångspunkter och olika sätt att skriva om området. För att förstå resultatet behövs också en inblick i författarnas bakgrund och metod. Därför presenteras artiklarna kortfattat här.

Arkitekten

De artiklar som är publicerade i tidningen *Arkitekten* är båda skrivna i samband med priserna som har utdelats till Hammarby Sjöstad. Författarna är specifikt arkitektjournalister. Båda artiklarna är beskrivande och utgår från en vandring genom området. Nina Gunne (2005) kommenterar Sjöstadsparterren och Kasper Salinpriset och Kerstin Persson (2006) kommenterar Vassparken och Sienapriset. Perssons artikel låter också skaparna av platserna kommentera deras utformning. I Gunnes artikel är det Kasper Salinprisets jury som är med på den beskrivande promenaden.

Arkitektur

2010 hade tidningen *Arkitektur* ett temanummer om Hammarby Sjöstad. Här fick olika skribenter skriva: André Johansson är bloggare som bor i Sjöstaden, Moa Tunström är kulturgeograf och Maria Block och Varis Bokalders är husarkitekter. Tunström (2010) tar upp rubriceringen på stadsplaneprojektet Hammarby Sjöstad: staden. Johansson (2010) beskriver de boende i Sjöstaden utifrån en boendes perspektiv. De två arkitekterna (Block & Bokalders 2010) beskriver en välgjord utemiljö som omger husen, vilka inte har uppfyllt de förväntningar och krav som har ställts.

Carola Wingren, som skriver om sitt besök på Bomässan 2002, är landskapsarkitekt. *Den andra arkitekturen* (Wingren 2002) beskriver ingående landskapsarkitekturen i det nyprojekterade och nyinvigda Hammarby Sjöstad utan invånare.

Svenska Dagbladet

Svenska Dagbladet har olika sorters artiklar. I debattartikeln *Otillgängliga Hammarby Sjöstad* (Westlund 2002) läggs fokus redan i rubriken på problematiken med handikappanpassningen. Den är skriven av representanter för De Handikappades Riksförbund i en pekfingerande ton. Amini (2008) beskriver målände vattentrappan i Sjöstadsparterren. I Lindströms (2005) reflektion över Kasper Salinpristagaren intervjuas platsens arkitekter. Byggnaderna får mer uppmärksamhet än utemiljön.

Dagens Nyheter

Peder Altons artikel (2005) nämner Hammarby Sjöstad i uppräknningen av många andra pristagare. Samtidigt som han ger en skärpa åt ämnet ägnar han sig inte åt

någon särskild recension. Det är ett positivt utrop till Hammarby Sjöstad som pristagare, men han tar också upp att det är dumt att inte priserna som delas ut av Sveriges Arkitekter används för att skapa en större debatt.

I en optimistisk ton skriver Gunnar Sörbring (2000) om den kommande trafiklösningen. Den här artikeln är skriven innan projektet är färdigt och handlar om hur trafiklösningen kommer att se ut. En trafikplaneringsingenjör är intervjuad och dennes citat har använts i mitt protokoll.

Estetiska aspekter

Ur de två artiklar som togs ur *Arkitekten* täcktes alla de tre estetiska aspekterna in. Kerstin Persson (2006) skriver ”ett poetiskt landskap av vass och björkar” och Nina Gunne (2005) beskriver den visuella identiteten med det tydliga ”Områdets identitet skapas av rikedom och komplexiteten i området i relation till ett lugnt parkrum”. Persson fortsätter att beskriva landskapsarkitekturens estetiska egenskaper med ”Den annars så triviala vassen får ett annat värde när man ser den så nära byggnaderna” och ”Våtblanka bryggor löper mellan ruggarna och skulpturens runda form syns på långt håll”. Skulpturen får en omnämning för sin kvalitativa utformning – ”Inuti skulpturen är det stilla, lite klotter vittnar om någons tidigare närvaro”. Gunne (2006) skriver ”Det gröna rummet leder vidare mellan huskropparna mot vattnet och upp mot Hammarby allé /.../” och ”Längs med hela stadsparken löper en parkkanal korsad av broar, stenar och tvärgator /.../”. Därmed beskrivs de viktiga strukturerna. Detaljerna kommer med orden ”Den idén har levt kvar och blivit ett miljömedvetet konstverk: Sjöstadsparterren /.../”.

De som snuddar vid *genius loci* i dagspressen är Djeiran Amini och Anna Lindström från SvD samt Peder Alton från DN. Amini (2008) skriver ”Med inspiration från den omgivande miljön har vatten använts i många av konstverken /.../”, Lindström (2005) berättar att ”det finns en sammanhållen känsla i stadsdelen /.../” och Alton (2005) sätter fingret på kopplingen till det historiska när han skriver ”Naturligtvis omstritt men med rader av intressanta bostäder längs de trassliga kvarteren, nya hustyper och en stadskaraktär som blivit en viktig länk mellan 1900-talets förortsideer och ett nytt innerstadsideal”. Just med orden ”trassliga kvarter” beskriver han också en struktur i området. I SvD fångas vattenstrukturen med ord och beskrivs med ”Vattnet som vandrar nedför stentrappstegen och sedan ut i Hammarby sjö kommer från dagvattenkanalen i Sjöstadsparterren” (Amini 2008), ”Nu skulle Stockholms stad visa upp en ny stadsdel som med sin innerstadskaraktär och sitt vattennära läge har varit föremål för stora satsningar under de senaste åren” (Westlund 2007) och i en tredje artikel citeras en medverkande arkitekt: ”/.../ vår huvudtanke var att vattnet skulle vara närvarande överallt” (Lindström 2005). Amini (2008) har också fångat detaljerna i vattnet med orden ”Där Kölnagatan möter Ljusslingan, precis utanför Luma bibliotek, finns vattentrappan gjord i röd älvdalskvarst och fiberoptik”. Även i DN nämns vattenstrukturen med vidare namnbeskrivningar – ”Naturligtvis blir det också kollektiv båttrafik till och från Hammarby Sjöstad, dominerad som den är av Hammarby sjö, Sickla kanal och Danvikskanalen” (Sörbring 2000).

Skribenter från tidningen *Arkitektur* går in på att beskriva stråken: ”Strukturen i Hammarby Sjöstad med stråk igenom området och längs vattnet är konsekvent” (Wingren 2002) och ”Här finns gröna stråk med växtlighet och blå stråk med

rinnande vatten i dammar och våtmarker (Block & Bokalders 2010). Tunström (2010) använder sig av Stockholms stads beskrivning av strukturerna som området är uppbyggt av: ”Gårdar, parker och stränder kopplas till ett samverkande system som luckrar upp och strukturerar staden /.../”.

Arkitekturskribenterna har tillsammans identifierat många av detaljerna. Wingren (2002) radat upp ”Det mest spännande i detta välplanerade område är vassruggarna vid Sickla Udde där de står, en friställd ute i vattnet och en alldeles invid land.” och ”Samtidigt som Bandolins anatomiska teater med sina plankor av ek framstår som en pärla väl lämpad för ett exklusivt boende nästan i innerstaden”. Tunström beskriver växtmaterialet med ”Månghundraåriga ekar i Sickla Park och ljudet av rinnande vatten i Sjöstadsparterren borgar för stadens gamla kvaliteter”. Block och Bokalders (2010) beskriver rakt på sak växtligheten i området: ”Stränder med vass, grönska framför husen och en värdefull ekdunge som bevarats mitt i den täta staden”.

	Genius loci – visuell historia och identitet	Strukturer	Detaljer
DN Sörbring		Naturligtvis blir ...	
DN Alton	Naturligtvis omstritt ...	Naturligtvis omstritt ...	
SVD Amini	Med inspiration ...	Vattnet som vandrar ...	Där Kölnagatan ...
SVD Lindström	Det finns en ...	/.../ vår huvudtanke ...	
SVD Westlund		Nu skulle ...	
Arkitekten Persson	Ett poetiskt landskap ...	Den annars ...	Våtblanka bryggor ... Inuti skulpturen ...
Arkitekten Gunne	Områdets identitet ...	Den idén har ...	Den idén har ...
Arkitektur Wingren		Strukturen i ...	Det mest ... Samtidigt som ...
Arkitektur Johansson			
Arkitektur Block & Bokalders		Här finns ...	Stränder med ...
Arkitektur Tunström		Gårdar, parker ...	Månghundraåriga ekar ...

Figur 1. Protokollet sammanfattar vilka artiklar som rör de estetiska aspekterna.

Nästan alla författarna har beskrivit befintliga strukturer. Vad gäller detaljerna fanns det fler beskrivningar inom fackpress än dagspress, men i beskrivningar av genius loci övervägde dagspress. Värt att notera är också att Johansson inte berört någon av dessa aspekter. Beskrivningarna av genius loci är poetiska och byggda på en upplevelse av platsen. Populära element är vattnet och det gröna samt skulpturen i Vassparken och Sjöstadsparterren.

Sociologiska aspekter

De beskrivningar som handlar om platsidentitet (genius loci) beskriver Hammarby Sjöstads identitet i staden och den känsla som finns på platsen. I DN skriver Sörbring (2000) "När folk har flyttat in och olika verksamheter kommit i gång kommer det att bli mer stadsligt i Hammarby Sjöstad" och Alton (2005) beskriver i samma mening som han beskrev de estetiska kvalitéterna hur Hammarby Sjöstad identifieras: "Naturligtvis omstritt men med rader av intressanta bostäder längs de trassliga kvarteren, nya hustyper och en stadskaraktär som blivit en viktig länk mellan 1900-talets förortsidéer och ett nytt innerstadsideal". Här är det sista partiet av meningen mest intressant. Samma sak gäller för Lindström (2008) där identiteten diskuteras med de estetiska kvalitéterna: "Huvudidén med planarbetet var att vidga den centrala innerstaden med en modern stadsdel med vatten i fokus". Westlunds debattartikel förklarar "Nu skulle Stockholms stad visa upp en ny stadsdel som med sin innerstadskaraktär och sitt vattennära läge har varit föremål för stora satsningar under de senaste åren". Moa Tunströms hela artikel (2010) handlar om statusen som innerstad: "Hammarby Sjöstad positioneras i förhållande till uppdelningen mellan stad och förort, mellan staden och det utanför." skriver hon. André Johansson (2010), som är boende i området, för en liknande diskussion och avslutar sin artikel med "Det är kanske precis det som Hammarby Sjöstad vill vara: varken eller. I väntan på villan i Nacka".

I tidningen *Arkitekten* beskriver Persson (2006) känslan av att befinna sig på en plats: "Invånarna uppskattar platsens ro /.../" och "De använder skulpturen på ett sätt jag inte kunde drömma om, berättar hon. Betraktar den som en plats som alltid har funnits". Gunne (2005) skriver "Sjöstaden har nu fått en egen stadspuls som varierar under dygnet med trängsel vid färjan på morgonen, lämning vid dagis och barnlediga föräldrar som fikar och strosar" om hur livet i stadsdelen levs och känns.

Av nödvändiga aktiviteter är det främst transporter och funktioner som beskrivs. "Båttrafiken, snabbspårvägen Tvärbanan och trafikleden Södra länken kommer att dominera bilden av den nya Stockholmstrafiken till och från Hammarby Sjöstad" skriver Sörbring (2000), medan Johansson (2010) poängterar: "Jag har faktiskt aldrig sett det som ett torg. I praktiken är det en hämtnings- och avlämningsplats". Torget har fått en transportfunktion och hamnar i nödvändiga aktiviteter, istället för i de valfria aktiviteterna som ett torg skulle kunna vara gjort för. Block och Bokalders (2010) nämner flera olika funktioner med möjlighet till ordnade aktiviteter direkt: "Flertalet av basbehoven kan tillfredsställas lokalt. Här finns affärer, restauranger, bibliotek och kapell". I protokollet sorteras affärer in i nödvändiga aktiviteter, bibliotek i valfria och caféer, restauranger och kapell i sociala.

De artiklar som förutom Block och Bokalders (2010) tar upp valfria aktiviteter är Persson och Johansson. "Folk har festat, gift sig och döpt barn i hennes konstverk" och "Invånarna uppskattar /.../ att man kan sitta i solen" är beskrivningar hämtade ur Perssons artikel (2005). Johansson (2010) utvecklar sin vardagsberättelse med "Lekparkerna gungar och mammorna bättrar på brännan mellan huskropparna", där leken snarare är en social aktivitet och mammornas solande är en valfri. Även Wingren (2002) beskriver vardagen med barnlek: "Där står två gungdjur i en mild och inte iögonfallande färgskala, för de små barnen att

leka med. De större barnen får ta sig vidare ut på gatan eller upp i lekparken på kullens topp, där det finns en trevlig lekplats”. Detta delas in i sociala aktiviteter då lek oftast snarare hamnar i den kontexten. Johansson tar också han upp de kommersiella sociala aktiviteterna: ”Där, på barbryggorna, samlas den klick som även kvällstid vill ta ett glas”.

	Genius loci – platsidentitet	Nödvändiga aktiviteter	Valfria aktiviteter	Sociala aktiviteter
DN Sörbring	När folk ...	Båttrafiken ...		
DN Alton	Naturligtvis omstritt ...			
SVD Amini				
SVD Lindström	Huvudidén ...			
SVD Westlund	Nu skulle ...			
Arkitekten Persson	Invånarna ... De använder ...		Invånarna ...	Folk har ...
Arkitekten Gunne	Sjöstaden har ...			
Arkitektur Wingren				Där står ...
Arkitektur Johansson	Det är ...	Jag har ...	Lekparkerna ...	Lekparkerna ... Där, på ...
Arkitektur Block & Bokalders		Flertalet ...	Flertalet ...	Flertalet ...
Arkitektur Tunström	Hammarby Sjöstad ...			

Figur 2. Protokollet sammanfattar vilka artiklar som rör de sociala aspekterna.

Mycket av beskrivningarna ur *genius loci* handlar om att definiera Hammarby Sjöstads identitet i Stockholm. Av aktiviteterna berättas mestadels om sociala aktiviteter men det tycks ändå finnas ett spann av dem alla. I dagspress nämns knappt aktiviteterna utan endast känslan eller platsens status. Mycket skrivs om barns lek och andra aktiviteter med fasta platser. Uppräkningen av områdets utrustning av sådant som finns inomhus men ger ett folkliv även på gatorna sorterades in i de olika aspekterna. De gav en bredare bild av området.

Ekologiska aspekter

Utifrån den ekologiska aspekten har *genius loci – relationen mellan natur och människa* bara givits ett enda svar. Lindström (2005) tar ut ett citat ur en intervju med ansvarig arkitekt ”.../ vår huvudtanke var att vattnet skulle vara närvarande överallt”.

De olika miljömålen fylls upp betydligt mer. Hur *Begränsad klimatpåverkan* ska uppfyllas beskrivs av Sörbring (2000) innan projektet är färdigt: ”Hammarby

Sjöstad kommer att behöva mycket kollektivtrafik, eftersom de som har planerat stadsdelen har räknat med en mycket liten andel bilar i området”. Westlunds debattartikel (2002) förklarar de bakomliggande motiven i planeringen med: ”En av satsningarna har varit att bygga en miljöanpassad stadsdel med bland annat en egen kretsloppsmodell och ett eget lokalt reningsverk” och fyller därmed även en beskrivning för miljömålet *Levande sjöar och vattendrag*. Block och Bokalders (2010) ger en mer utförlig förklaring till hur Hammarby Sjöstad ska klara av *Begränsad klimatpåverkan*: ”En huvudtanke är att en stad där det är nära till det mesta minskar transportbehovet och att en bra struktur för cyklister och fotgängare kombinerat med en god kollektivtrafik är det bästa sättet att minska bilismen”.

Reningsverket i Sjöstadsparterren har bidragit till flera uppmärksammanden av miljömålet *Levande sjöar och vattendrag*: ”Den idén har levt kvar och blivit ett miljömedvetet konstverk: Sjöstadsparterren, som avlastar Henriksdals reningsverk” (Persson 2005). Vidareutvecklingen i tidningen *Arkitektur* följer: ”I Sjöstaden sorteras däremot spillvatten. Dagvatten hålls rent genom att tak, häng- och stuprännor är tillverkade av icke förorenande material och detta vatten leds genom ett system av dammar och vattentrappor till havet” (Block & Bokalders 2010).

	Genius loci – naturen på platsen	Begränsad klimatpåverkan	Levande sjöar och vattendrag	Ett rikt växt- och djurliv
DN Sörbring		Hammarby Sjöstad ...		
DN Alton				
SVD Amini				
SVD Lindström	/.../ vår huvudtanke ...			
SVD Westlund		En av ...	En av ...	
Arkitekten Persson			Den idén...	
Arkitekten Gunne				
Arkitektur Winberg				
Arkitektur Johansson				
Arkitektur Block & Bokalders		En huvudtanke ...	I Sjöstaden ...	Stränder med ...
Arkitektur Tunström				Månghundraåriga ekar ...

Figur 3. Protokollet sammanfattar vilka artiklar som rör de ekologiska aspekterna.

Det som talar för *Ett rikt växt- och djurliv* i området är ”Stränder med vass, grönska framför husen och en värdefull ekdunge som bevarats mitt i den täta staden. Här finns /.../ våtmarker. Två ekodukter över Södra länken sammanbinder området med naturen i Nackareservatet” (Block & Bokalders 2010) och den lite mer modesta beskrivningen av ”Månghundraåriga ekar i Sickla Park /.../” (Tunström 2010).

De ekologiska aspekterna gav betydligt färre resultat än vad de övriga aspekterna gjorde. Ekarna, kollektivtrafiken och vattenreningsverket i Sjöstadsparterren är de element som har tagits upp. Det är anmärkningsvärt specifika detaljer.

Analys

Resultatet visar att skribenterna mest har skrivit om estetiska och sociologiska aspekter. Att de ekologiska aspekterna är underrepresenterade kan bero på att dessa är mindre synliga och kräver mer förkunskaper. För de flesta är det förmodligen allt annat än uppenbart att Sjöstadsparterren är en dagvattenrenare, men för den någorlunda pålästa är det en viktig aspekt av dess utformning. Både Block och Bokalders (2010) och Persson (2005) är specialiserade arkitektjournalister och har skrivit om den miljömedvetna tanken som finns bakom Sjöstadsparterren. De har också intervjuat experter i sina artiklar. Däremot har Amini (2008), som främst är journalist, inte nämnt vattenreningen i sin artikel utan endast skrivit om de estetiska kvalitéerna. Vad som är bra och vad som är dåligt ur en ekologisk synpunkt är ännu inte fullt utrett och handlar till stor del om ingenjörskonst. De praktiska lösningarna skrivs det möjligen mer om i tekniska tidskrifter. Ekarna nämns på flera ställen men snarare som en estetisk aspekt. I protokollet blev de tolkade som en viktig biotop.

Det estetiska verkar vara ett specialområde för de flesta av skribenterna. Alla utom Johansson (2010) har nämnt en estetisk aspekt. Det här skulle kunna bero på att Johansson bor i området och ser det varje dag. Därför är det visuella inget speciellt för honom eller något som utmärker Hammarby Sjöstad. Alton (2005) har kommenterat arkitektur i flera år i DN och har på det sättet utvecklat tydliga åsikter i detta ämne. Som journalist har man också en mer objektiv positionering. Johansson är i sin artikel subjektiv i rapporteringen.

I de sociologiska aspekterna har skribenterna ofta tagit ett steg bort från sina personliga upplevelser och sett på området ur en mer generell synvinkel. De pratar snarare om gruppen av människor som bor där och den livsstil som de har och hur de förhåller sig till området och områdets ställning i staden. Johansson (2010) skriver om de boende i området och Tunström (2010) skriver om Hammarby Sjöstads position i Stockholm – som en plats mellan staden och förorten. Det är alltså inte skribenten som upplever områdets aktiviteter och kvaliteter ur den sociologiska aspekten. Snarare tolkar författarna hur invånarna som grupp upplever platsen.

Estetiska aspekter

I de beskrivningar som presenteras i resultatet utgår främst de specialiserade arkitektjournalisterna från ett jag-perspektiv och beskriver en vandring som de har gjort. De använder sig ofta av rent visuella, konkreta beskrivningar av vad som finns. I dagspress utgår beskrivningarna oftare från en expertis, en konstnär eller en arkitekt. Strukturerna behandlas ofta i intervjuer med upphovsmännen till gestaltungsplanen. Vattnet, vassen och Bandolins konstverk är tre viktiga teman. Dessa tre element är de som har varit fokus i Sienapriset. Vattnet är väl omnämnt även i artiklarna om Sjöstadsparterren. Även Amini (2008) beskriver konstverket som är kopplat till Sjöstadsparterren. Materialen omnämns mest i fackpressens artiklar av arkitekturjournalisterna.

Den estetiska aspekten är den som skribenterna har lättast att skriva om. Både strukturer och helheter liksom detaljer kommenteras i många av de olika texterna. Estetik kan tänkas vara det som är lättast att kommentera, något som alla har en uppfattning om oavsett utbildning. I mångt och mycket är estetik också något som vi lär oss av sociala regler och av den kontext vi kommer ifrån. Det visuella är något som alla seende människor upplever och alla talande eller skrivande människor har en vokabulär till. Vi kan beskriva färger och mönster och ju mer man lär sig desto mer precisa blir beskrivningarna. Det estetiska kan också vara andra känslor och upplevelser. Lukt och smak hade kunnat vara andra estetiska aspekter som hade platsat i protokollet.

Sociologiska aspekter

De författare som huvudsakligen skriver om de sociologiska aspekterna är mer likgiltiga i sin värdering och ser platsen utifrån snarare än inifrån. De pratar mer om andra människor och deras beteende än sin egen upplevelse. De värderar demografin, de som bor i området, som hel grupp snarare än enskilda människors upplevelser och aktiviteter. Det blir stora generaliseringar och det syns redan i rubrikerna på texterna: *30- plus i semisuburbia* (Johansson 2010) och *Ditt namn ska vara stad* (Tunström 2010) som är de artiklar som mest har fokuserat på det här ämnet.

Sociologin är främst intressant ur synvinkeln *genius loci* – platsidentitet. Stadspuls är ett av de orden som används. Det är en tydlig beskrivning av en känsla och jag ser framför mig myllrande gator, butiker och folk som är på väg till ett viktigt möte. Staden som begrepp verkar vara en genomgående viktig social aspekt och symboliserar vilka invånarna är. Staden ses som något positivt och eftersträvansvärt. Tunström, som är kulturgeograf, tar upp denna namngivning av Hammarby Sjöstad som just *stad*. Namngivningen är ett sätt att ge besökaren, platsen och den boende en identitet och uppdelning. Nostalgin, våra erfarenheter och minnen i livet bestämmer vår relation till platsen. Platsens historia kopplas ihop med vår egen historia för att distansera eller förstärka de vi är och har varit. Vårt förflutna och våra förflutna platser beskriver om vi är stadsbor, förortsbor eller kanske från landet. *Genius loci* är en viktig del i den här diskussionen. Det går inte att namnge en plats och tillskriva den egenskaper med ord utan att förverkliga det genom arkitekturen.

Vad gäller de olika aktiviteterna beskrivs småbarn och mammor och flera affärer. Det är också en del av den vidare identiteten, vad invånarna gör och vad

de kan göra. Det berättar också om vilka de är. Konstverket som är omnämnt i flera artiklar har dessutom fått vara en plats för exklusiva aktiviteter med giftermål och dop. Att lekplatserna får ta så stor del i de möjliga aktiviteterna tyder på många småbarnsfamiljer. Det verkar som att det är en plats som människor trivs på och vill visa upp, att döma av alla de exklusiva aktiviteter som omnämns. Hemområdet är en viktig del av dem och därför kan de göra så personliga saker här som att gifta sig och döpa sitt barn.

Ekologiska aspekter

Kopplingen till naturen och hur man använt sig av den är endast tydligt uttalad en enda gång, i Lindströms (2005) artikel. Detta är taget ur en intervju med arkitekten till Sjöstadsparterren, där vattnet som platsens naturliga identitet omnämns samt hur man har förhållit sig till detta. Resten av resultaten har jag fått tolka in som ekologiska aspekter.

De ekologiska aspekterna var de mest försummade i texterna. Det som tas upp är främst Sjöstadsparterren och det vattenreningsverk som finns inbyggt i denna. Det är antagligen något som författarna har vetat innan, eller tagit reda på. Även kollektivtrafiken och hur lätt det är att ta sig in till staden är en viktig ekologisk aspekt. Spårvägen nämns i flera artiklar. Kollektivtrafiken hamnar i miljömålet *Begränsad klimatpåverkan*.

Intressant är att Sörbring (2006) inte lägger in någon ekologisk värdering i Södra länken mot tvärbanan, utan allt som byggs beskrivs i en positiv ton. Ekdungen som är en viktig del i gestaltningen nämns som en del i en ekologisk plan endast en gång. I Block och Bokalders (2010) artikel beskrivs den som 'värdefull' och har därmed fått en viktig roll i Hammarby Sjöstads naturvänliga profil. I andra artiklar är den en viktig del av gestaltningen, men inte lika uppenbart ekologiskt värderad.

Källsorteringen har omnämnts i samband med de sociologiska aspekterna då detta är en viktig del av livsstilen i området. Den har en tydlig koppling till *Begränsad klimatpåverkan*. Här har Block och Bokalders (2010) också en lång utläggning. Källsorteringen är väl genomtänkt och lösningen ger många pluspoäng i det ekologiska tänkandet enligt de här arkitekterna.

Genius loci

Att sätta ord på platsens själ kan antas vara något svårt. Ändå tycker jag mig i varje text ana sådant som inte riktigt går att sätta ord på. Det kan vara en känsla, en positionering eller helt enkelt en mer utvecklad identitet. Det är också den här aspekten som gjort att man i texterna tydligare kan förstå platsen. Självt har jag bara passerat Hammarby Sjöstad men tack vare dessa beskrivningar i texterna har jag fått en djupare förståelse för vad det är för en plats utanför kartan eller gestaltungsplanen. Jag tycker mig ana att 'genius loci', även om det inte är så det kallas i artiklarna, är något som används för att lättare kunna berätta den historia som finns om platsen.

'Genius loci' tas upp i form av mer själsliga beskrivningar av främst arkitekterna. Persson (2006) ger en väldigt vacker beskrivning av platsen med meningen "ett poetiskt landskap av vass och björkar". Ordet 'sammanhållen' som Lindström (2005) använder sig av gör den stora skillnaden mellan en social

identitet och en visuell. Ordet får här representera de stora strukturerna som sammanfattar upplevelsen av området. Staden som identitet i den sociologiska aspekten ger de stadsstrukturer som syns i den estetiska identiteten.

Det som jag har kommit fram till om begreppet *genius loci* genom mina analyser är att det finns en liknande uppfattning om Hammarby Sjöstadens identitet bland olika skribenter. Återkommande teman i texterna är vattnet, grönskan (de estetiska) och en plats för familjerna (de sociologiska) och de bevarade ekdungarna (de ekologiska). På samma sätt som Vällingby har en tydlig identitet som reflekterar 1950-talet och ABC-staden har Hammarby Sjöstad en identitet som reflekterar den nya kärnfamiljen med pappaledighet och kaffe latte i ljusa lokaler. Det speglar rent och fräscht – på 2000-talsvis.

Skillnader mellan dags- och fackpress

Den stora skillnaden mellan de två olika tidningsformerna dagspress och fackpress är utgångspunkten för skribenterna. I dagspress skrivs artiklarna med en journalistisk utgångspunkt där uppgiften är att vara objektiv och låta andra vara subjektiva. I fackpress skriver författarna utifrån sitt yrke med en subjektiv ståndpunkt. Ett mer poetiskt språk används för de visuella beskrivningarna i de texter som är en vandring genom området. Författarna i fackpress är mer personliga i sina beskrivningar och upplever området, även tillsammans med arkitekterna. Det finns en pågående diskussion för de skrivande specialiserade arkitektjournalisterna och yrkeskunniga (eller i Johanssons fall expertkunnande som boende i området). De vet redan det mesta och behöver inte skrapa på ytan. Det här blir tydligast i den ekologiska aspekten där fackpressen var mest beskrivande i de tekniska lösningarna för källsortering och rening av dagvatten.

Det som är intressant med temanumret i tidningen *Arkitektur* 2010 är att det representerar olika synvinklar, vilket ger en väl avvägd analys av området. Här är det också stor skillnad på arkitekternas artiklar och de andra experternas artiklar. Arkitekternas artiklar är en inventering, de skriver om vad de ser och hur de går igenom området. Det är också tydligt i artiklarna från tidningen *Arkitekten* att en inventering görs. Arkitekterna är den huvudsakliga målgruppen och därför skrivs artiklarna utifrån en arkitekts metodologi på ett sätt som yrkeskåren känner igen sig i.

Värdering

Det som tycks brista i beskrivningarna är att debatten om vad som är bra landskapsarkitektur aldrig tas upp. Den enda värderingen som skribenterna gör är vad de väljer att ta upp och inte ta upp. Likt Fällbom (2006) har jag inte funnit några tolkningar i texterna som värderar och ställer frågor mot varandra. Den största värderingen som kommer är den från De Handikappades Riksförbund, som ifrågasätter bristen på tillgänglighet för deras intressenter.

En aktuell fråga för yrkeskåren idag är medborgarpåverkan. Arkitektur handlar om så mycket och frågan om hur man ska förmedla alla de olika aspekterna till en oinsatt är svår just därför. Olika verk har olika kvaliteter och olika arkitekter och landskapsarkitekter har specialiserat sig på olika aspekter. Det som kan vara problematiskt i ett yrke som har så få riktlinjer om vad som är bra är att det skapas alldeles för få ramar. Hammarby Sjöstad är världsberömt för sin metod att

planeras med grönytefaktorn som mall. Resultatet och hur det blev och varför alla ska åka dit och titta är fortfarande för mig ganska oklart.

Kanske finns det en fara i värderingen och därför undviks den så innerligt. Det är svårt att som kritiker sätta sig i en position där man vet bäst om ett område med så stor komplexitet som de flesta stadsbyggnadsprojekt faktiskt innehåller. Hammarby Sjöstad har värderats som ett föregångsprojekt ur miljösynpunkt men har inte lyckats lika bra ur de handikappades synvinkel.

Vi har priser och tävlingar i Sverige. Frågan är hur man kan motivera för andra än arkitekter varför det här förslaget har vunnit. Det handlar också om att ge en förståelse för andra aspekter än de ekonomiska, som är den dominerande i de flesta projekt. En god arkitektur är inte alltid den mest kostnadseffektiva men det behöver inte heller vara den som kostar mest.

Diskussion

Analysen har tagit upp många viktiga infallsvinklar till frågeställningen, men för att kunna utveckla arbetet krävs en diskussion om hur arbetet har gjorts och vad som kan göras i framtiden. Detta diskuteras i följande avsnitt.

Metod

Hela min metodologi har gått ut på en tolkning av texter. Det har gjort att vissa citat som kanske hade valts ut av andra inte har valts ut av mig. En del citat är också andrahandskällor, personer som har blivit intervjuade i artiklarna för att de är insatta i projektet. Detta har ändå utgått från författarnas tolkningar och urval av källorna och det har dessutom gett artiklarna ett annat djup och trovärdighet när det handlar om journalister som skriver om platsen.

Att systematisera de olika aspekterna i protokollet och hitta snävare tolkningar av dem har hjälpt mig att tydligare förstå vad de olika aspekterna egentligen innebär. Det slutliga resultatet som har satts in i tabellen kan också systematiseras till en guide för vad de olika aspekterna kan innefatta rent praktiskt i en gestaltning. Det ger också en guide till hur man kan beskriva olika aspekter på olika sätt.

Vad gäller de aspekterna som jag har valt ut finns det inte en säker definition och någon annan skulle kunna tänkas ta ut andra element som är viktiga. Att källorna var olika för varje aspekt gav också en expertis till var och en av dem. Däremot har källorna olika utgångspunkter och de olika aspekterna går inte att jämföra med varandra på grund av deras olika fokus. Det är på grund av olika fokus som det har varit viktigt att ta upp de tre aspekterna och att tolka hur 'genius loci' passar in i dem.

Valet av område har också påverkat mitt resultat. Att området består av flera olika delar som har fått olika mycket uppmärksamhet beroende på de priser som delats ut har också influerat. Hade jag tagit ett mindre område hade jag inte haft lika mycket analysmaterial. Det optimala hade varit att kunna hitta många artiklar på ett område som inte var så stort. En annan metod hade kunnat vara att välja ut en viss plats och göra en enkät på den som delades ut till personer i olika ålders- och samhällsgrupper. Då hade man kunnat få fram ett resultat om hur

olika personer upplever samma plats. Nu handlar resultatet mer om det som väljs ut och skrivs om i media. Det handlar helt enkelt om hur landskapsarkitektur uppfattas.

Vidare forskning

De två stora huvudpunkterna som jag skulle vilja föreslå för vidare forskning är värderingen av landskapsarkitekturens kvalitéer och genius loci. En intressant fråga är hur man värderar och hur det skulle kunna påverka och utveckla arkitekturen i en önskvärd riktning. Ett konstverk värderas endast för sina estetiska aspekter och det finns ändå ett erkännande för vad som är bra och dålig konst, med förbehåll för tyckarens egen smak. Frågan är om då inte arkitektens värdering är beroende av arkitekturkritikernas tyckanden och det är detta som skapar kanon för bra och dålig landskapsarkitektur? Det kommer antagligen aldrig komma en instruktionsbok i värderingar, eftersom alla lärare liksom journalister bör och kan utgå från sina egna erfarenheter. Hur man som ny arkitekt eller journalist kan berätta i ord om vad man har gjort är ändå en viktig fråga. Att man som landskapsarkitekt med stor erfarenhet kan föra den vidare till andra kan vara ovärderligt. Värderingen är en relevant fråga både för utbildningen av nya landskapsarkitekter och för de som inte befinner sig inom yrkeskåren men ändå vill delta i debatten. För att kunna ha en diskussion som håller sig på en bra nivå och inte går in för mycket på smådetaljer måste det finnas en kanon också språkmässigt. Vad pratar vi om och vad säger det egentligen? Hur beskrivs de känslor och tankar som platser kan ge oss?

Av de aspekter jag tog ut var det genius loci som gav den tydligaste bilden av platsen. Känslan av hur platsen ser ut är ändå något som alla människor kan uppleva och med ett mer eller mindre utvecklat språk beskriva i olika detaljeringsgrader. Det var i texterna ett av de viktigaste verktygen för att jag som läsare skulle förstå platsen. När jag dessutom så tydligt hade lagt in genius loci i aspekterna kunde jag också se hur den känsla eller historia som berättades tog form och att olika skribenter från olika bakgrunder ändå tolkade det på olika sätt. Just tolkningen av platsen är det som beskriver om den är bra eller dålig. Om negativa känslor framkallas efter ett besök och platsen beskrivs negativt kan det ju antas att den inte har lyckats med sitt uppdrag.

Landskapsarkitekter finns till för att göra platser bättre och harmoniska. I böcker används platser med sina stämningar ofta till att förstärka protagonistens känslor. Detta är också en form av värdering som skulle kunna utvecklas i ett annat arbete. Genius loci kanske snarare är en språklig beskrivning av en känsla som förklarar platsen än en romersk skyddsande. Det kan vara intressant att studera det här uttrycket vidare och se hur man kan använda det för att beskriva platser i text.

Källor

- Alton, P. (2005). Insiktsfullt: Årets Kasper Salinpris gick överraskande till -... Sjöstadsparterren. *Dagens Nyheter*. 13 november.
- Amini, D. (2008). Vattenkonst i Sjöstaden. *Svenska Dagbladet*. 14 juli.
- Block, M. & Bokalders, V. (2010). Världsbäst utanför husen. *Arkitektur*, vol. 5.
- Fällbom, C. (2006). *Om kritik: En lägesrapport från den svenska arkitekturkritiken*. Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Gehl, J. (1980). *Livet mellem husene*. Köpenhamn: Arkitektens förlag.
- Gunne, N. (2005). Klang i parterren! *Arkitekten*, november 2005. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s17350> [2012-08-07]
- Ingemark Milos, A. (2010). *Stockholms stadsbibliotek och Moderna muséet – En analys av arkitekturkritik i svensk press*. Lund: Sekel bokförlag.
- Johansson, A. (2010). 30-plus i semisuburbia. *Arkitektur*, vol. 5.
- Johansson, E. L. & Råsmark, C. (2006). *Staden i ord och handling*. Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.
- Lindström, A. (2005). Sveriges finaste kvarter – Prestigefyllda Kasper Salinpriset gick till kvarteret Sjöstadsparterren. *Svenska Dagbladet*, 11 december.
- Miljömål 1. (2011). *Begränsad klimatpåverkan*. [elektronisk] Tillgänglig: www.miljomal.se / Begränsad klimatpåverkan [2011-09-18]
- Miljömål 8. (2011). *Levande sjöar och vattendrag*. [elektronisk] Tillgänglig: www.miljomal.se / Levande sjöar och vattendrag [2011-09-18]
- Miljömål 16. (2011). *Ett rikt växt- och djurliv*. [elektronisk] Tillgänglig: www.miljomal.se / Ett rikt växt- och djurliv [2011-09-18]
- Nationalencyklopedin* (2011). *Landskapsarkitektur*. [elektronisk] <http://www.ne.se/lang/landskapsarkitektur> [2011-08-09]
- Norberg-Shulz, C. (1980). *Genius Loci: Towards a Phenomenology in Architecture*. New York: Rizzoli.

- Persson, K. (2006). Sjöstadens populäraste plats. *Arkitekten*, november 2006. [Elektronisk]. Tillgänglig: <http://www.arkitekt.se/s25561> [2012-08-07]
- Stockholms stad (2009). Översiktsbild. [elektronisk] Tillgänglig: [www.stockholm.se / Byggprojekt i innerstaden / Hammarby Sjöstad / Nytt Bildgalleri](http://www.stockholm.se/Byggprojekt_i_innenstaden/Hammarby_Sjostad/Nytt_Bildgalleri) [2012-01-07]
- Stockholms stad (2011). *Hammarby sjöstad*. [elektronisk] Tillgänglig: [www.stockholm.se / Byggprojekt i innerstaden / Hammarby Sjöstad](http://www.stockholm.se/Byggprojekt_i_innenstaden/Hammarby_Sjostad) [2012-01-07]
- Sörbring, G. (2000). Hammarby sjöstad: kollektivtrafiken satt i centrum. *Dagens Nyheter*, 27 november.
- Thompson, I. H. (2000). *Ecology, Community and Delight*. London: E & F N Spoon.
- Tunström, M. (2010). Ditt namn ska vara stad. *Arkitektur*, vol. 5, 2010.
- Westlund, K., Duwähl, N. & Gammelgård, K. (2002). Otillgängliga Hammarby Sjöstad. *Svenska Dagbladet*, 29 augusti.
- Wingren, C. (2002). Den andra arkitekturen. *Arkitektur*, vol 6, 2002.
- Åberg, J. (2010). *Landskapsarkitektur i ord: en studie i kritik av Östra Ågatan och Vasaparken*. Institutionen för stad och land. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet.